

ბიოსასურსათო პროდუქტების წარმოების შესაძლებლობები და მხარდამჭერი პროგრამები კოვიდ 19 პანდემიის პირობებში

თამარ ლაზარიაშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასისტენტ პროფესორი, ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

სტატიაში დახასიათებულია ბიოსასურსათო პროდუქტების წარმოების შესაძლებლობები და მოცემულია მისი მხარდამჭერი პროგრამები კოვიდ პანდემიის პირობებში. შესწავლილია ამ პროდუქტებით მოსახლეობის დაინტერესების დონე და მასზე მოთხოვნის ზრდის ტენდენცია.

ნაშრომში გაანალიზებულია კონკურენციის დონე ბიოპროდუქტების ბაზარზე, გამოკვეთილია ბიოპროდუქციის ძირითადი მიმწოდებლები და მომხმარებლები. გაკეთებულია დასკვნა, რომ ორგანული პროდუქციის ყველაზე დიდი მოხმარება მდიდარ ქვეყნებში აღინიშნება. ბოლო წლებში ბიოპროდუქციის მსოფლიო ბაზარი მნიშვნელოვან ცვლილებებს განიცდის. თუ ადრე ბიოპროდუქცია მხოლოდ ელიტარულ მომხმარებელზე იყო გათვლილი, დღეს უკვე გაჩნდა ამ პროდუქციით რიგითი მომხმარებლის დაინტერესების ტენდენცია და გაიზარდა კონურენციაც.

სტატიაში გაანალიზებულია ბიოსასურსათო პროდუქტების წარმოებისა და შესაბამისი ბაზრის ევროპული მოდელი. საქართველოში ბიოსასურსათო პროდუქტების წარმოება მნიშვნელოვნად ჩამორჩება ევროპულ მოთხოვნებს, თუმცა, საქართველოს ბიოპროდუქტების ბაზარზე შეიმჩნევა მომხმარებელთა ფენის ჩამოყალიბება, რომელიც ჯანსაღი კვების მომხრეა და მზადაა გადაიხადოს განსხვავებული ფასიც. გაანალიზებულია პანდემიის პერიოდში ბიომეურნეობების სახელმწიფო მხარდაჭერის პროგრამები. ბიოსასურსათო პროდუქტების ბაზრის ანალიზის საფუძველზე გაკეთებულია დასკვნები ბიოსასურსათო პროდუქტების წარმოებაში არსებული პრობლემების შესახებ და შემოთავაზებულია შესაბამისი რეკომენდაციები.

საკვანძო სიტყვები: ბიოსასურსათო პროდუქტი, ბიოპროდუქტის წარმოება, პანდემია, სახელმწიფო მხარდამჭერი პროგრამები.

ბიოსასურსათო პროდუქტების ბაზარი მსოფლიოში ზრდადი ტენდენციით ხასიათდება, ასევე, ზრდადია ამ სფეროში ჩართული ფერმერებისა და ბიოპროდუქტებით დაკავებული ფართობების რაოდენობა. ბოლო წლების მონაცემებით, ბიოპროდუქტების მსოფლიო ბაზარი 3-ჯერ და მეტად გაიზარდა. დღევანდელ ევროპაში ბიოსასურსათო პროდუქტებზე მოთხოვნა მკვეთრად არის გაზრდილი, მიუხედავად იმისა, რომ ფასები ამ პროდუქტებზე მაღალია. ბოლო წლებში ბიოპროდუქციის მსოფლიო ბაზარი მნიშვნელოვან ცვლილებებს განიცდის. თუ ადრე ბიოპროდუქცია მხოლოდ ელიტარულ მომხმარებელზე იყო გათვლილი, დღეს უკვე გაჩნდა ამ პროდუქციით რიგითი მომხმარებლის დაინტერესების ტენდენცია და გაიზარდა კონურენციაც. დღეისათვის აფრიკის, ლათინური ამერიკის და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები სერიოზულ განაცხადს აკეთებენ ბიობაზარზე და სწორი საექსპორტო პოლიტიკით დიდ წარმატებასაც აღწევენ. ბიობაზრის განვითარება დღეს საქართველოში ძალიან მნიშვნელოვანია. ბიოწარმოების განვითარებისათვის აუცილებელია სპეციალიზებული აგროსაკრედიტო სისტემის შექმნა, რადგან ფინანსებზე თავისუფალი ხელმისაწვდომობის გარეშე ასეთი მეურნეობები ვერ განვითარდება. თანამედროვე აგროკრედიტების მსგავსი სისტემა წარმატებით მუშაობს საფრანგეთში, აშშ-ში ფერმერთა საკრედიტო სისტემა, გერმანიის რაიფაიზენ კრედიტი, ბელგიაში-ბრეინდენ-ბონდი, ჰოლანდიაში-რაბობანკი და ა.შ. (Lazariashvili T. 2021). გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება პოლიტიკურ და ეკონომიკურ სტაბილურობას, ქვეყანაში არსებულ კანონმდებლობას, ინფრასტრუქტურას (E. Kharaishvili, B. Gechbaia, G. Erkomaishvili, M. Lobzhanidze and I. Natsvlishvili.

2021). საქართველოს, მისი უნიკალური ბუნებრივი პირობებიდან გამომდინარე, აქვს კარგი პერსპექტივა გახდეს ბიოპროდუქციის სერიოზული მწარმოებელი და კონკურენტუნარიანი ექსპორტიორი ევროკავშირის ქვეყნებისთვის.

ბიოწარმოების ეფექტიანობის ამაღლება პრიორიტეტულია ქვეყნის განვითარებისათვის. განვითარებადი, დაბალშემოსავლიანი ქვეყნები ხშირად აპელირებენ იმაზე, რომ ევროკავშირის პროტექციონისტული პოლიტიკა სოფლის მეურნეობაში ხელს უშლის მათი ექსპორტის ზრდას. თუმცა, სინამდვილეში, განვითარებადი ქვეყნებისთვის მთავარი ხელისშემშლელია არა სავაჭრო ბარიერები, არამედ მათი არასაკმარისი უნარი დაიცვან სტანდარტები და პროდუქტის ხარისხი. ეს საკითხი განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა საქართველოსთვის, რადგან ქვეყანას აქვს აგროტურიზმის განვითარების კარგი შესაძლებლობა. ასევე, შეუძლია ბიოპროდუქტების გატანა საერთაშორისო ბაზრებზე (Natsvlishvili I., Kharashvili E., Lazariashvili T. 2020). დღეს მკვლევრები მიიჩნევენ, რომ ბიო წარმოების დივერსიფიკაცია დიდ გავლენას მოახდენს აგროსასურსათო პროდუქტების წარმოებისა და სასურსათო ბაზრების განვითარებაზე. კვლევებში გაკეთებულია დასკვნა, რომ ბიო წარმოება არის ერთადერთი სასოფლო-სამეურნეო სისტემა, რომელსაც შეუძლია მრავალი პრობლემის მოგვარება, როგორცაა გარემოს დაცვა, დასაქმება, შემოსავლის წარმოება, კვების ხარისხის გაუმჯობესება და სხვა.

ბიოპროდუქციის წარმოებისას საყურადღებოა წარმოების პროცესში ბიოლოგიურად სუფთა სასუქების გამოყენება. 30-40 წელია, რაც მსოფლიოს ბევრი ქვეყანა მეტდნაკლებად დადგა ანალოგიური პრობლემის წინაშე და საქართველოსგან განსხვავებით მაშინვე დაიწყო მოსავლის აქტიური ძიება, თუმცა, სხვადასხვა მცდელობისა და შეზღუდვის მიუხედავად, სასურველი შედეგები ვერ იქნა მიღწეული. საქართველოს ბიოაგროწარმოების განვითარების დიდი შესაძლებლობები აქვს. ქვეყნის ბუნებრივი პირობები ბიომეურნეობების შექმნისა და ბიოაგროწარმოების განვითარების უნიკალურ საშუალებას გვაძლევს (ლაზარიაშვილი თ. 2017).

დღევანდელ ევროპაში ბიოსასურსათო პროდუქტებზე მოთხოვნა მკვეთრად არის გაზრდილი, მიუხედავად იმისა, რომ ფასები ამ პროდუქტებზე მაღალია. ბიო პროდუქტების სახეობების მიხედვით შესწავლამ გვიჩვენა, რომ საქართველოში აღნიშნული პროდუქტები ძირითადად იწარმოება მევენახეობა-მეღვინეობის სფეროში, მარცვლოვანი კულტურებში, ხეხილის ზოგიერთ სახეობებსა და კენკროვანებში. მცირე მოცულობით ბიო პროდუქტების წარმოება ფიქსირდება კარტოფილის, სიმინდის, ბოსტნეულისა და დაფნის წარმოებაში. საქართველოსთვის, როგორც მცირემასშტაბიანი და მევენახეობა-მეღვინეობის ტრადიციული ქვეყნისთვის, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ბიო ღვინის წარმოება ამ სფეროს ინდუსტრიული განვითარებისა და ბიო პროდუქტების ნიშის მოსაპოვებლად საერთაშორისო ბაზრებზე. ბიოსასურსათო პროდუქტების ბაზრის ზრდაზე მოქმედებს ისიც, რომ ევროკავშირის ქვეყნებში ბიომეურნეობები დახმარებას იღებენ სახელმწიფო ბიუჯეტიდან და თითქმის ყველა სახელმწიფოს აქვს სხვადასხვა პროგრამა, როგორც პირველადი ბიოპროდუქციის წარმოების, ასევე, გასაღების ხელშეწყობისათვის.

საქართველოში უპირატესად მოთხოვნაა ადგილობრივი წარმოების პროდუქტებზე - მომხმარებელს მიაჩნია, რომ ისინი ნაკლებად შეიცავენ კონსერვანტებსა და სხვა მავნე ნივთიერებებს. საქართველოში ბიოსასურსათო პროდუქტების ბაზრის განვითარების პერსპექტივების დასადგენად საჭირო იქნება ამ ბაზრების განვითარების ხელშემშლელი ფაქტორების გამოვლენა, ბიოპროდუქტებისადმი მოსახლეობის დამოკიდებულების განსაზღვრა, ქვეყანაში არსებული

საკანონმდებლო გარემოს ანალიზი ბიოწარმოების სფეროში, ბიოპროდუქტების წარმოებისა და ბაზარზე პოზიციების მოსაპოვებლად სახელმწიფო პროგრამების ამოქმედება და სხვა.

თუ გვსურს, საქართველოს სოფლის მეურნეობა მსოფლიო ბაზარზე წარმატებული და კონკურენტუნარიანი იყოს, ამ მიზნის განსახორციელებლად ბიოწარმოება ერთადერთი გზაა. პროდუქციის რაოდენობით დიდ ქვეყნებს კონკურენციას ვერ გავუწევთ, მაგრამ ამ პროდუქციის მაღალი ხარისხით ბიოაგროწარმოებას განვავითარებთ (ბერუაშვილი, წერეთელი. 2015); ორგანული ანუ ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტი მსოფლიოს უამრავ ქვეყანაში დიდი მოწონებით სარგებლობს. იმ ქვეყნებს შორის, რომლებიც ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტის ექსპორტს ახორციელებენ, საქართველოცაა, თუმცა, საექსპორტო საქონლის რაოდენობა ჯერჯერობით ძალიან მცირეა (ბერუაშვილი. 2013). აღსანიშნავია პოზიტიური ცვლილება სახელმწიფოს აგრარული პოლიტიკის სფეროშიც, კერძოდ, ნელ-ნელა ხდება ბიოპროდუქციის წარმოებისათვის შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზის ჩამოყალიბება და დანერგვა.

ბიოპროდუქტთა შორის განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გავამახვილოთ ღვინისა და ჩაის წარმოებაზე. ეს ის პროდუქტებია, რომელთა მეშვეობითაც საქართველოს შეუძლია საკუთარი ადგილი დაიკავოს მსოფლიო ბიოაგროწარმოებაზე. ჩაის წარმოება, მათ შორის ბიოჩაის წარმოება, პირველ რიგში, ჩინეთთან ასოცირდება, თუმცა, რამდენიმე ათეული წლის წინ საქართველო მსოფლიოს მასშტაბით ჩაის მწარმოებელთა ლიდერ ოთხეულში შედიოდა. მაშინ უფრო მეტი ჩაი მხოლოდ ჩინეთში, ინდოეთსა და შრი-ლანკაში იკრიფებოდა. ცოტა ხნის წინ ქართული ჩაი ყურადღების ცენტრში კვლავ მოექცა. საქართველოში, ხელსაყრელი ნიადაგურ-კლიმატური პირობების გამო, ჩაის კრეფის სეზონი 6 თვე გრძელდება. დარგის ექსპერტების აზრით, ნედლეულის მაღალი ხარისხი და კონკურენტული ფასი ქართული ჩაის ძირითად უპირატესობას წარმოადგენს. მიუხედავად წარსული გამოცდილებისა, მაინც საჭიროა თანამედროვე ცოდნის გაზიარება. საქართველოს მთავრობას დადებული აქვს მემორანდუმი ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკასთან, რაც ტექნიკურ დახმარებას და ასევე, სპეციალისტების გადამზადებასაც ითვალისწინებს განსაკუთრებით ბიოჩაის წარმოებაში. ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე საქართველოს გააჩნია პოტენციალი ბიო ჩაის წარმოების კუთხით. ბიოპროდუქტების წარმოების მხრივ პერსპექტიულია ღვინის წარმოებაც, რაც ხელს შეუწყობს ღვინის ტურიზმის განვითარებას და შესაბამისად სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების მოგვარებას. ეს, თავის მხრივ, გამოიწვევს კონკურენტული უპირატესობის მქონე დარგების განვითარებას დივერსიფიკაციის გზით.

ამგვარად, საქართველოს ბიოსასურსათო პროდუქტების წარმოების შესაძლებლობების საკმაოდ დიდი პერსპექტივები გააჩნია და ეფექტიანი ბიოწარმოების შექმნითა და შესაბამისი სარეკლამო კამპანიით შესაძლებელია მსოფლიო ბაზარზე უკვე მოპოვებული წილის გაზრდა (Kharaiashvili, E., Gechbaia, B., & Mushkudiani, Z. 2019).). საქართველოში ბიოსასურსათო პროდუქტების წარმოების შესაძლებლობების და მხარდამჭერი პროგრამების შეფასების საფუძველზე ბიოპროდუქციის მწარმოებელთათვის განსაკუთრებით შემზღვეველი ფაქტორია მაღალი დანახარჯების დონე, არასაკმარისი ნოუ-ჰაუ და ჩვეულებრივიდან ორგანულ სოფლის მეურნეობაზე გადასვლის სირთულე, თუმცა ეს უკანასკნელი საქართველოში უფრო იაფი დაჯდება, ვიდრე სხვა ქვეყნებში, რადგან დღეისათვის საქართველოში ნაკლებად იყენებენ ქიმიურ პესტიციდებსა და სასუქებს, შესაბამისად კონვერსიის პერიოდი შეიძლება ორ წლამდე შემცირდეს და ნაკლებ სირთულეებთან იყოს დაკავშირებული.

სერიოზული კონკურენციის მიუხედავად, ქართული ბიოპროდუქციას საერთაშორისო ბაზარზე ღირსეული ადგილის დაკავება შეუძლია. ბიოპროდუქციის სექტორი ერთადერთია, სადაც მოთხოვნა მიწოდებას აღემატება, თუმცა, მის განვითარებას ხელს უშლის სერტიფიცირების სირთულე, შესაფუთი მასალების ხელმიუწვდომლობა, ცუდი ლოჯისტიკა და სხვა ფაქტორები

შეიძლება ითქვას, რომ ზოგადად ბიომეურნეობები მაშინ შეიძლება განვითარდეს, თუ შემდეგი საკითხები იქნება სისტემურ დონეზე მოგვარებული:

1. კვალიფიკაცია: ფერმერებს უნდა ჰქონდეთ საკმარისი ცოდნა და კვალიფიკაცია (Kharaishvili E., Natsvlshvili I. 2019), თუ რას ნიშნავს ბიომეურნეობა, ბიოპროდუქტი, რა პერსპექტივები აქვს ამ დარგს, როგორ უნდა მოხდეს მეურნეობის ორგანულზე გადაყვანა და ა.შ.
2. მხარდაჭერა: მსურველმა ფერმერებმა მაქსიმალურად უმტკივნეულოდ უნდა შეძლონ კონვენციური (ტრადიციული) მეურნეობიდან ორგანულზე გადასვლა, რომელსაც გარკვეული დროის და ფინანსური რესურსები ესაჭიროება.
3. სერტიფიცირება: ბიომეურნეს უნდა ჰქონდეს იმის გარანტია, რომ მის მიერ ყველა წესის დაცვით მოყვანილ ბიოპროდუქციას არ შეეკმნება პრობლემები და ზოგადად არ დადგება ექვევემ მისი ორგანულობა.
4. რეალიზაცია: ჩვეულებრივი ფერმერი ვერ დაუკავშირდება უცხოეთში სავარაუდო მყიდველს, ვერ დადებს კონტრაქტს და ვერ მოაგვარებს ექსპორტთან დაკავშირებულ რთულ პროცედურებს. ყველაფერ ამში მას სერიოზული დახმარება ესაჭიროება.

სწორედ ზემოთ მოცემული საკითხები წარმოადგენს ძირითად პრობლემას და საჭიროებს სახელმწიფოს მხრიდან ჩარევას. ბიო საკვებისა და სასმელების ინდუსტრია დომინირებს ევროპისა და ამერიკის ქვეყნებში. ამ ქვეყნებში ბიო სასურსათო წარმოების ზრდას ხელს უწყობს სახელმწიფო მხარდამჭერი პროგრამები.

ბიოპროდუქტების წარმოების განვითარებისათვის ხორციელდება ახალი ტექნოლოგიების შემუშავება და ბაზრებზე ამ პროდუქტების დასამკვიდრებლად მთავრობების მიერ ფინანსური და სამართლებრივი მხარდაჭერა.

ბიომეურნეობების საერთაშორისო გამოცდილების შესწავლამ გვიჩვენა, რომ ამ მეურნეობებისადმი სახელმწიფო მხარდაჭერის პროგრამები საკმაოდ მრავალფეროვანია, მათგან აღსანიშნავია: ორგანულ მეურნეობაში ინვესტირების მხარდაჭერა (მაგ., ირლანდია, ტუნისი); ბიო პროდუქტების მიწოდების ჯაჭვის განვითარების მხარდაჭერა (ავსტრია), ორგანული მიწის მართვა საჯარო ადგილებში და საჯარო მფლობელობაში არსებულ მიწაზე (მაგ., საფრანგეთი, აშშ, გერმანია, დანია და სხვ.); ბიო პროდუქტების მწარმოებელი კომპანიების მხარდაჭერა ორგანული პროდუქტების წარმოებაში, გადამუშავებასა და მარკეტინგში (მაგ., დანია); საჯარო შესყიდვები (მაგ., დანია, ბრაზილია); ადგილობრივი ვაჭრობის ხელშეწყობა (მაგ., ფილიპინები); ადგილობრივი ვაჭრობის ხელშეწყობა (მაგ., აშშ, იაპონია, ტუნისი, ჩინეთი, ბრაზილია, ბუტანი, ინდოეთი); ადგილობრივი მონაცემების შეგროვება და გავრცელება (მაგ., აშშ, შვეიცარია, კანადა); ორგანული ასოციაციების ინსტიტუციონალური განვითარების ხელშეწყობა (მაგ., ბელგია, დანია); მომხმარებელთა საგანმანათლებლო პროგრამების მხარდაჭერა (მაგ., დანია, საუდის არაბეთი); ფირმის შემოსავლის დივერსიფიცირებისა და აგრო ტურიზმის მხარდაჭერა (მაგ., ინდონეზია, ჩეხეთი, იტალია) და სხვა (IFOAM. 2017). ბიო მეურნეობების დასახმარებლად USDA-ის მი-

ერ შექმნილია The Farm Service Agency (FSA), რომელიც ფერმერებს ეხმარება ორგანულ მეურნეობაზე გადასვლაში, სერტიფიცირებაში, შენობა-ნაგებობების რეაბილიტაციაში, დაზღვევაში, საოპერაციო ხარჯების გაწევაში, პროდუქციის შენახვასა და დამუშავებაში და სხვ. მაგალითად, 2017 წლის იანვრიდან, სერტიფიცირებული ორგანული პროდუქტების მწარმოებლებს შეუძლიათ ეწვიონ USDA-ს 2,124 ადგილობრივი ოფისიდან ერთ-ერთს, რათა მიიღონ ანაზღაურება, რომელიც დაფარავს სერტიფიცირების ხარჯების 75%-მდე, რაც ყოველწლიურად შეადგენს \$750-ს. ასევე, კატასტროფის დროს სასოფლო-სამეურნეო კულტურების დანაკარგების დახმარების პროგრამა ანაზღაურებს ბუნებრივი კატასტროფის შედეგად ორგანული პროდუქციის დანაკარგების 55%-დან 100%-მდე და მასში იხდის მოსავლის საბაზრო ღირებულების 50-65% -ს. ბიო ფერმერებს ეძლევათ დაბალპროცენტიანი სესხები, რომელიც ეხმარება ფერმერებს ორგანულ მეურნეობაზე გადასვლის პერიოდში და გაწერილია ისეთი ხარჯების დასაფარად, როგორებიცაა: უძრავი ქონების შეძენა, აშენება ან განახლება შენობა-ნაგებობების, წყლისა და ნიადაგის კონსერვაცია, ოპერაციული ხარჯები, საწვავი, დაზღვევა, ტექნიკა-დანადგარები და სხვ. მომსახურების გაწევად ფერმერებს სთავაზობენ ფერმისა და მიწის საზღვრების კოორდინატების რუკაზე დატანას, ანგარიშის მომზადებას ორგანული ფერმების ფართობების შესახებ, რაც საჭიროა სერტიფიცირების პროცესში ან მოსავლის დამზღვევი აგენტის მომსახურება და სხვა. ევროკავშირის წევრი ქვეყნების უმრავლესობაში ბიოაგროწარმოების სექტორის წილი, როგორც აღინიშნა, ზრდადია. ამ ქვეყნებში ბოლოდროინდელი აგრარული პოლიტიკის მიმართულების ანალიზიც გვიჩვენებს, რომ პოლიტიკის მექანიზმები არეგულირებს მომხმარებლისათვის ხარისხიანი პროდუქციის მიწოდებას, რაც მეტ სტიმულს აძლევს მოსახლეობას ბიო პროდუქტების შესაძენად და ბაზრის შემდგომი განვითარების შესაძლებლობებიც მეტია. ამ თვალსაზრისით საქართველოში, უპირველესად, საჭიროა ბიო პროდუქტების მწარმოებელ დარგებში ბიომეთოდების დანერგვა (მირველაშვილი მ., უჯმაჯურიძე ლ., ბერუაშვილი მ. 2020). კოვიდპანდემიის პირობებში, მნიშვნელოვანია სახელმწიფო სუბსიდირების პროგრამის ამოქმედება. აგრარულ საკითხთა კომიტეტის თავმჯდომარის, ნინო წილოსანის განცხადებით, „ბიოწარმოება რეალურად არის შესაძლებლობა, შევიდეთ ევროპის ბაზარზე. სამუშაო ჯგუფთან ერთად, შევიმუშავეთ რეკომენდაციების პაკეტი, რომელიც მოიცავს ბიოაგროწარმოების რწახალისების სხვადასხვა მიმართულებებს. უპირველეს ყოვლისა, ვთვლით, რომ ბიოაგროწარმოებების სერტიფიცირებაში რუნდა მოხდეს დახმარება, 3-წლიანი სასერტიფიკაციო პროცესი მიმდინარეობს და ყოველწლიურად ბიო-ორგანული სასუქებით დაწყებული და თავად სერტიფიცირების პროცესში, სახელმწიფოს სუბსიდირებასაკვანძოდ მნიშვნელოვანია, ასევე მნიშვნელოვანია, რომ უკვე შემდგომ, სახელმწიფო რბიომწარმოებლებს რეხმარებოდეს პროდუქტის პოპულარიზაციასა და მარკეტინგში, ასევე, საინტერესო გამოფენებში მონაწილეობის სუბსიდირება. მისივე თქმით, პროგრამის დახმარებით, ორგანული წარმოება სასოფლო-სამეურნეო მიწების 2.5% იქნება. „ევროკავშირის სამოქმედო გეგმით, 2030 წლისთვის მათი სასოფლო-სამეურნეო მიწების 25%-ზე მეტი უნდა იყოს ორგანული წარმოება, რაც გვაძლევს მიმართულებას, რომ გეზი ამ კუთხით უნდა ავიღოთ. ჩვენს შემთხვევაში, სახელმწიფო პროგრამა შესაძლებლობას მოგვცემს ბიოაგროწარმოების მიმართულებით რსოსოფლო-სამეურნეო მიწების 2.5%-მდე ავიდეთ, თუმცა ესეც კარგი მაჩვენებელია, რადგან ფაქტობრივად ნულიდან ვიწყებთ“, - აღნიშნავს წილოსანი¹. ბიოაგრომეურნეობების განვითარების და ასევე კლიმატგონივრული სოფლის მეურნეობის პრაქტიკის დამკვიდრების მიმართუ-

¹ <https://businessformula.ge/News/3430>

ლებით, კოვიდ პანდემიის პირობებში განხორციელდა შესაბამისი ღონისძიებები. გაუმჯობესდა მონაცემთა შეგროვების, გავრცელებისა და გამოყენების კოორდინირებული სტატისტიკური სისტემა. დაიხვეწა სოფლის მეურნეობის პროდუქციის ბაზრის საინფორმაციო სისტემა. მნიშვნელოვანი ყურადღება დაეთმო ბიოპროდუქციის პოპულარიზაციას ადგილობრივ და საერთაშორისო ბაზრებზე. ამრიგად, კოვიდპანდემიის პირობებში, მხარდამჭერი პროგრამების საფუძველზე, საქართველოში შესაძლებელია ბიოსასურსათო პროდუქტების წარმოება. აღსანიშნავია ისიც, რომ საქართველოში, ძირითადად მის დედაქალაქში (თბილისში), უკვე ფორმირებულია მომხმარებელთა ფენა, რომელიც ჯანსაღი კვების მოძიება და მზად არის გადაიხადოს განსხვავებული ფასიც, მით უმეტეს, რომ მათი შემოსავლებიც იზრდება. მომხმარებლის მოთხოვნის ზრდა უსაფრთხო, ხარისხიან საკვებზე უახლოეს მომავალში შეუქცევადი ტენდენციის იქნება გრძელვადიან პერიოდში. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ამ პროცესის ხელშემწყობი გარემოს შესაქმნელად, აუცილებელია ბიო პროდუქტების ბაზრის განვითარების შემაფერხებელი ფაქტორების გამოვლენა. ასევე, საქართველოში ჩატარებული კვლევით დადასტურებულია კოოპერატივების შექმნის აუცილებლობა ზოგადად აგროსასურსათო სფეროში (სირბილაძე გ., მემარნიშვილი ნ. 2016). თუმცა, ფერმერებს შორის კოოპერირების განვითარების თვალსაზრისით მთელი რიგი ბარიერებია ბიოწარმოებისა და ბაზრის განვითარების მიმართულებით. არსებული ბარიერების დაძლევა და მათი მოგვარების გზების დასახვაც მოითხოვს ამ პროცესის დამაბრკოლებელი ფაქტორების გამოვლენას. საქართველოში, კოვიდ სიტუაციიდან გამომდინარე, 2020 წლის 23 მარტის საქართველოს მთავრობის ბრძანების საფუძველზე, სახელმწიფომ 10 მილიონი ლარი გამოყო იმპორტირებული პროდუქციის ფასების სუბსიდირებისთვის 9 აგროსასურსათო პროდუქტის ფასების სტაბილიზაციის უზრუნველსაყოფად (საქართველოს მთავრობის ბრძანების N185). აღნიშნული პროდუქტებია: მაკარონი, ბრინჯი, წიწიბურა, ზეთი, შაქარი, ხორბალი, ხორბლის ფქვილი, რძის ფხვნილი, ლობიო. მათგან სუბსიდიის თითქმის ნახევარი (48,78%) ხორბალზე მოდის. ეს პროდუქტები მეტ-ნაკლებად ერთგვაროვანი პროდუქტებია და ამიტომ შეგვიძლია განვიხილოთ პირობითად კონკურენტულ ბაზრად. სახელმწიფომ კომპანიებს აუნაზღაურა კომპენსაციით ის თანხა, რომელიც იძლევა გაცვლითი კურსის ცვლილებით გამოწვეული ფასნამატს. შედეგად, ბაზარი გახდა სახელმწიფოს მიერ რეგულირებადი. როგორც ვხედავთ ზემოთ ნახსენები ცხრა პროდუქტი არის პირველადი მოხმარების სასურსათო პროდუქტები და მათ მიმართ მომხმარებლებს არაელასტიკური დამოკიდებულება აქვთ. თუ Ed/Es თანაფარდობა არც თუ ისე დიდია, მაშინ სუბსიდიიდან მიღებული სარგებელი უპირატესად მომხმარებლებს ენიჭებათ. კოვიდსიტუაციის პირობებში, ასეთი პოლიტიკის შედეგად:

- მომხმარებლები, უფრო მეტ სარგებელს იღებენ ვიდრე მწარმოებლები, რადგან მათი მოთხოვნა ამ პროდუქტებზე შედარებით არაელასტიკურია.
- მწარმოებლებიც არანაკლებ სარგებელს ღებულობენ, რადგან ისინი თავიანთ პროდუქციას ყიდნიან მაღალ ფასში, რაშიც სუბსიდიის როლი ერთმნიშვნელოვნად მაღალია.
- საზოგადოების კეთილდღეობის თვალსაზრისით კი, ქვეყანაში არ იქმნება პროდუქციის დეფიციტი და წარმოების მოცულობა არ მცირდება.

კვლევის შედეგად, გამოვლენილია საქართველოში ბიო წარმოებასა და ბიო ბაზრის განვითარების შემაფერხებელი ფაქტორები:

- საქართველოში ბევრი ფერმერია, რომელიც ცდილობს ქიმიკატების გამოყენების შემცირებას მოსავლის მოყვანისას. ისინი არ წარმოადგენენ ფერმებს, სადაც ქიმიკატების გამო-

ყენება მთლიანად ამოღებულია, მაგრამ ცდილობენ მათი გამოყენების მინიმუმამდე დაყვანას. აგრეთვე, არსებობენ ფერმერები, რომლებიც თავიანთ მეურნეობაში საერთოდ არ იყენებენ ქიმიკატებს და ფერმერების მესამე, ყველაზე სასურველ ტიპად შეიძლება ვაღიაროთ ის ფერმერები, რომლებიც საერთოდ არ იყენებენ ქიმიკატებს და ამავე დროს სერთიფიცირებულები არიან ორგანული მასერტიფიცირებელი დაწესებულების მიერ.

- ძალიან ბევრი ფერმერი იყენებს დაბალი შემცველობის ქიმიკატებს მცენარეების მოყვანასა და მეცხოველეობაში, რადგან ხშირ შემთხვევაში, ის უფრო იაფია, ვიდრე ქიმიური სასუქების შექმნა, ჰერბიციდები.
- ქართველი ფერმერების უმრავლესობა პროდუქტს ადგილობრივ ბაზარზე ასაღებს. საქართველო ახორციელებს საკვების დიდი ნაწილის იმპორტირებას საზღვარგარეთის ქვეყნებიდან, არადა არსებობს ადგილობრივი წარმოების გაზრდის ძალიან კარგი პოტენციალი.
- ორგანული პროდუქტებით ვაჭრობა არ იწყება ფერმერების მიერ ორგანული საკვების წარმოებით ან საქართველოს მთვრობის მიერ ორგანული საკვების წარმოების მოთხოვნით. ორგანული საკვებით ვაჭრობა იწყება ინფორმირებული საზოგადოებით, რომელსაც სურს ორგანული საკვების შექმნა, რადგან ის უფრო ჯანსაღია მათთვის და მათი ოჯახის წევრებისთვის. ასე ხდება ევროპასა და ამერიკაში.
- პირველად იწყება კლიენტების მიერ ჯანსაღი საკვების მოთხოვნა, ხოლო ამის შემდეგ ფერმერები იწყებენ ორგანული საკვების წარმოებას. მთავრობა, არაკომერციული ადგილობრივი ორგანიზაციები და ბიზნესები იწყებენ დახმარების გაწევას. ეს გრძელი გზაა. მთავარ დაბრკოლებას საქართველოში დღეს წარმოადგენს ის, რომ ორგანულ საკვებზე მოთხოვნა დაბალია და ცოტაა იმ ადამიანების რაოდენობა, რომლებიც მზად არიან გადაიხადონ ოდნავ მეტი თანხა ორგანულ საკვებში.

ამრიგად, საქართველოში ბიოსასურსათო პროდუქტების წარმოების შესაძლებლობების და მხარდამჭერი პროგრამების შეფასების საფუძველზე შემდეგი დასკვნები და რეკომენდაციები შემუშავდა:

- მიზანშეწონილია, ბიო წარმოების შესახებ შესაბამისი პოლიტიკის დოკუმენტების შემუშავება ბიო ფერმერული კოოპერატივების განვითარებისა და ბაზრის ხელმისაწვდომობის გაზრდისათვის;
- არასრულყოფილი ან ბუნდოვანია ბიო წარმოებისა და ბიო ბაზრის მარეგულირებელი საკანონმდებლო ბაზა. მიზანშეწონილია, ევროპის ქვეყნების გამოცდილების საფუძველზე ბიო ბაზრის ახალი მარეგულირებელი წესების შემუშავება და არსებულის სრულყოფა, ასევე, მათ შესახებ საკონსულტაციო მომსახურების მიწოდება მწარმოებლებისა და მომხმარებლებისათვის;
- საქართველოში სუსტია ან ზოგიერთ სფეროში საერთოდ არ მოქმედებს ბიო წარმოების სახელმწიფო მხარდამჭერი პროგრამები. საჭიროა, შემუშავდეს ბიო პროდუქტების გაყიდვებისა და მარკეტინგული მხარდაჭერის კონკრეტული პროგრამები; სასურველია, მიზნობრივი ღონისძიებების განხორციელება ისეთ საკითხებზე, როგორებიცაა პროდუქტის ბრენდირება და პოპულარიზაცია, რეგულარული ლოკალური ბაზრობების გამართვა, შესაძლო ინვესტიციების მოძიება, გაყიდვების ქსელისა და საბაზრო კავშირების ხელშეწყობა;

- შეზღუდულია ბიო წარმოებაში ფინანსურ რესურსებზე წვდომა. სასურველია, ფინანსურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობის სტრატეგიის შემუშავება, რომელიც გაითვალისწინებს ბიო მეურნეობების რესურსულ პოტენციალს და განსაზღვრავს დიფერენცირებულ მიდგომებს რესურსების ფლობის თვალსაზრისით სხვადასხვა დონეზე მყოფი კოოპერატივებისათვის;
- ბიო წარმოებისა და ბიო ბაზრის შესახებ საქართველოში არ არსებობს ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემები. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნულ სამსახურში საჭიროა, შეიქმნას სტრუქტურული ერთეული, რომელიც ბიო წარმოების და ბიო ბაზრის შესახებ ევროპაში აღიარებული ფორმების მიხედვით განახორციელებს შესაბამის მონაცემთა ბაზების შემუშავებას.

ლიტერატურა:

1. თოდუა ნ. (2017). „გლობალიზაციის გავლენა ჯანსაღი კვებისადმი ქართველი მომხმარებლების დამოკიდებულებაზე“. <http://eprints.tsu.ge/399/1/The%20Impact%20of%20Globalization%20on%20the%20Attitude%20of%20Georgian%20Consumers%20to%20Healthy%20Nutrition.pdf>
2. ლაზარიანიშვილი თ. (2017). „ბიოპროდუქტების ბაზარი: მსოფლიო გამოცდილება ბიოპროდუქტების წარმოებაში და გამოწვევები საქართველოში“, საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „გეოგრაფია გლობალურ კონტექსტში: მიღწევები და გამოწვევები“, ქუთაისი, აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
3. მირველაშვილი მ., უჯმაჯურიძე ლ., ბერუაშვილი მ. (2020). „გარდამავალი პერიოდი ანუ როგორ დავიწყოთ ყურძნის ბიოწარმოება“. <http://srca.gov.ge/files/%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%9D%E1%83%AC%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%9B%E1%83%9D%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%90.pdf>
4. სირბილაძე გ., მემარნიშვილი ნ. (2016). საქართველოს ფერმერთა კოოპერატივების ანგარიში. <http://www.elkana.org.ge/uploads/98/Cooperative%20Research%20Georgia-Geo.pdf>
5. ხარაიშვილი ე. (2017). ღვინის ბაზარი და მევენახეობა-მეღვინეობის დივერსიფიკაციის კონკურენტული მოდელები საქართველოში, თბილისი, გვ. 114.
6. Lazariashvili T. (2020). “DIRECTIONS FOR DEVELOPING THE PRODUCTION OF LOCAL AGRO-FOOD PRODUCTS IN GEORGIA”. International Scientific and Practical Internet Conference, ORGANIZATION'S STRATEGY VS REALITIES OF THE VUCA-WORLD“, Kyiv, SHEI KNEU named after V. Hetman
7. Lazariashvili T. (2019). “The Impact of Agro-insurance on Farming Development”, ICBEMM 2019: International Conference on Business, Economics, Management and Marketin, Rome, Italy. <https://panel.waset.org/conference/2019/10/rome/ICBEMM>
8. Lazariashvili T. (2020). “Trends in wine market development and expansion in Georgia “(The case of Kakheti region). V International scientific and practical conference “Strategic Imperatives of Modern Management”. https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/32889/sism_20_81-84.pdf sequence=1&isAllowed=y
9. Natsvlshvili I., Kharaiashvili E., Lazariashvili T. (2020). “Bio-products market in Georgia: current challenges and development perspectives, International Journal of Markets and Business Systems, Volume 4, Issue 1. <https://www.inderscienceonline.com/toc/ijmabs/4/1>
10. Natsvlshvili I., Kharaiashvili E., Lazariashvili T. (2020). “Impact of agro tourism on economic development of related sectors in the context of sustainable well-being (case of Georgia)”. Int. J. Markets and Business Systems, Vol. 4, No. 2
11. Nsiah, Wallace. (2017). “The future of food and agriculture Trends and challenges”. Food and Agriculture Organization of the United Nations Rome. <http://www.fao.org/3/a-i6583e.pdf>
12. Kharaiashvili E., Natsvlshvili I. IMPACT OF INTERNATIONAL EDUCATIONAL MIGRATION IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION OF HIGHER EDUCATION (CASE OF GEORGIA), EDULEARN19 Proceedings. 11th International Conference on Education and New Learning Technologies. July 1st-3rd, 2019 — Palma, Mallorca, Spain. Edited by L. Gómez Chova, A. López Martínez, I. Candel Torres. IATED Academy. Published by IATED Academy iated.org

13. Kharaiashvili, E., Gechbaia, B., & Mushkudiani, Z. (2019). The trends of producing agro-food products and export innovative marketing strategy in Georgia. *Economics. Ecology. Socium*, 3(3), 1-10.
14. Kharaiashvili E., B. Gechbaia, G. Erkomaishvili, M. Lobzhanidze and I. Natsvlishvili. Shipping policy of agri-food products and the formation of food markets in Georgia. *MATEC Web Conf.* Volume 339, 2021
15. Businessformula, <https://businessformula.ge/News/3430>
16. EU Georgia: ევროკავშირი - სიდიდით მეორე ბოი ბაზარი მსოფლიოში <http://eugeorgia.info/ka/article/608/-evrokavshiri---sidadit-meore-bio-bazari-msoflioshi/>
17. Farm Service Agency and Organic Agriculture <https://www.fsa.usda.gov/programs-and-services/outreach-and-education/help-for-organic-farming/index>
18. IFOAM, GUIDELINES FOR PUBLIC SUPPORT TO ORGANIC AGRICULTURE, First edition: September 2017. https://www.ifoam.bio/sites/default/files/policy_toolkit_main_report.pdf

Bio-food Production Opportunities and Support Programs in the Condition of the Covid-19 Pandemic

Tamar Lazariashvili

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Assistant Professor, Doctor of Economics

SUMMARY

The article describes the possibilities of producing bio-food products and gives its support programs in the conditions of Covid Pandemic. The level of interest of the population in these products and the tendency of increasing demand for them have been studied.

The paper analyzes the level of competition in the market of organic products, identifies the main suppliers and consumers of organic products. It is concluded that the highest consumption of organic products is observed in rich countries. The world market for organic products has undergone significant changes in recent years. If before organic products were intended only for elite consumers, today there is a tendency for all type of consumers to be interested in these products and the competition has also increased.

The article analyzes the European model of bio-food production and relevant market. The production of bio-food products in Georgia lags far behind European requirements, however, in the Georgian bio-products market there is a layer of consumers who are in favor of healthy food and are willing to pay different prices. Government support programs for organic farms during the pandemic are analyzed. Based on the market analysis of bio-food products, conclusions are made about the problems in the production of bio-food products and relevant recommendations are proposed.

Keywords: *bio-food product, bio- production, pandemic, support programs.*